

İZMİR ZEYBEK OYUNLARI

Mehmet Öcal ÖZBİLGİN

İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 2012, Türkçe, 156 Sf.

ISBN: 978-975-483-980-7

Yunus Emre KILIÇ*

Mehmet Öcal Özbilgin, Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve “Türk Halk Oyunları Uygulama”, “Türk Halk Oyunlarında Tür ve Tavrı”, “Türk Halk Oyunları Tarih”i ve “Türk Halk Oyunları Sahne Uygulama” derslerini vermektedir. Özbilgin, *İzmir Zeybek Oyunları* kitabının amacını, önsözünde ve girişinde

...bu çalışma, İzmir ve çevresinde görülen zeybek oyunlarının tanımlanması, sınıflandırılması ve günümüzdeki konumunun belirlenmesini hedeflemektedir. ...Çalışmada, yaşayan bir gelenek olduğu gözlenen İzmir zeybek oyunlarının oluşum koşulları, hangi kültürel bağlamlarda icra edildikleri, oyunların kurgusal yapısı ile ilgili konular üzerinde durulmaktadır (Özbilgin 2012: III).

Bu çalışmada, günümüz İzmir ili sınırları içerisindeki zeybek kültür guruplarına ait, çalgıların, oyunların, müziklerin ve yöresel icra tarzlarında görülen çeşitliliğin, nedenleri ile birlikte tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu kitabın oluşturulmasındaki temel amaç; Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümlerinde yer alan zeybek oyunlarına yönelik derslere teorik açıdan destek sağlayan bir yardımcı ders kitabı oluşturmaktır (Özbilgin 2012: XIII).

Kitap Tanıtımı Geliş Tarihi: 29.05.2018 Kabul Tarihi: 18.06.2018

* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Oyunları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, yunuse.kilic@outlook.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1715-6688>

şeklinde vurgulamıştır. Yazar, kitabın oluşumunda temel alınan bilgileri, bilimsel nitelik taşıyan saha çalışmalarına dayandırmaktadır. Saha çalışmalarında kullanılan yöntem ve teknikler, zeybek oyunlarının kökeni ve oluşum süreci, İzmir ilçeleri arası farklılıklar ve benzerlikler, dansın anlamsal ve biçimsel analizi, zeybek oyunlarının yapısal analizi gibi konular üzerinde durulmuştur.

Kitap, on bir ana konu başlığı altında toplanmıştır. Birinci başlık altında genel bir özet yapılarak zeybek kelimesinin etimolojisi ile ilgili bilgiler verilmiş, Cumhuriyet sonrası yapılan halk oyunları ve müziği derleme çalışmaları ele alınmıştır.

Yazar, ikinci başlık altında, İzmir geleneksel zeybek oyunlarının alana kazandırılması adına kendisinin de içinde bulunduğu Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Türk Halk Oyunları Bölümü Öğretim Elemanları tarafından yapılan saha derleme çalışmaları ile bu çalışmalarda ele alınan konular, kullanılan yöntem ve teknikler, elde edilen verilerin arşivlenmesi gibi konularla ilgili bilgiler vermiştir.

İzmir zeybek oyunlarının oluşum ve değişim süreci üçüncü başlıkta incelenmiştir. Zeybek oyunlarının günümüzdeki oynanış biçimlerine dönüşmesine neden olan etmenler, tarihi sebepler ve sosyo-kültürel sebepler alt başlığında ele alınmıştır.

Dördüncü başlık altında İzmir zeybek oyunlarının tempo, figür, motif, oyun karakteri, öykünme, devinim vb. yapısal unsurları farklı görüşler ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bir hikâyesi olan oyunlar yine bu başlık altında semantik açıdan incelenmiştir.

Bireyin zaman ve mekân içerisindeki bedensel devinimi, tutuşma şekilleri gibi diğer bireylerle olan fiziksel ilişkileri, uzuvların kullanım biçimleri ve fiziki alan üzerinde aldığı yön ve ilerlemelerinin geleneksel dansların görünür yapısının analizi ile mümkün olabileceği görüşü beşinci başlıkta verilmiştir.

İzmir zeybek oyunlarının yapısal unsurlarının çözümsel bölümlenmelerinin; cinsiyet, oyuncu sayısı, oyunun geometrik oynanış formu, oyuncular arası tutuşmalar, oyuncunun hareket yönü, oyun alanında hareket yönü, devinim şekli, oyunun şiddeti ve vurgusu, oyunun hızı, ölçüsü ve ritmik yapısı, hareket kalıpları birleşimleri, oyun-müzik ilişkisi, oyun-güfte ilişkisi ve oyunda kullanılan araçlar açısından değerlendirilmesi gerekliliği altıncı konu başlığı altında yer almaktadır. Ayrıca bu başlık altında örnek olması bakımından Ötme Bülbül erkek zeybek oyunu Avrupa bütüncül dans analizi yaklaşımıyla “yapısal içerik”, “hareketler”, “ritim” ve “çoğalım” olmak üzere dört açıdan analiz edilmiştir.

Yedinci başlıkta, tavır ve hareket kalıpları bağlamında İzmir zeybek oyunları; İzmir il merkezli, Bergama, Menemen, Ödemiş, Menderes-Seferihisar,

Karaburun merkezli zeybek oyunları şeklinde altı ana merkez altında incelenmiştir.

İzmir ve çevresi zeybek oyunlarının adları detaylı bir tablo ile sekizinci başlıkta belirtilmiştir. Tablo; sıra numarası, oyun müziğinin adı, yöresi, derleyen kişinin adı ve derleme tarihi, notaya alan kişinin adı ve notalama tarihi, oyunu derleyen kişinin adı ve derleme tarihi, oyun kaynak kişisi, müziği oyuna uyarlayan kişinin adı ve bu bilgilerin edinildiği kaynaklar olmak üzere açıklayıcı başlıklardan oluşmaktadır.

Oyunlu İzmir zeybek müzikleri dizgesel, çalgısal, ezgisel, ritimsel, biçimsel, icrasal öğeler ekseninde dokuzuncu başlıkta ayrı ayrı incelenmiştir. İzmir zeybek müziğinde oturtum ve İzmir zeybek müziğinin sözel yapısı konuları da, çeşitli bildiri ve tezlerle desteklenerek yine bu başlık altında açıklanmaya çalışılmıştır.

Onuncu başlıkta, İzmir zeybek oyunlarına eşlik eden geleneksel çalgı takımları, açık hava mekan icralarında kullanılan çalgılar (davul, zurna, klarnet, trompet, trampet) ve kapalı mekan icralarında kullanılan çalgılar (bağlama ve ailesi, keman, ud, cümbüş, kanun, darbuka, def) olarak mekan bağlamında tasnif edilmiştir. Erkek zeybek oyunlarına eşlik eden çalgı takımları, Davul-Zurnadan oluşan, Davul-Klarnetten oluşan ve Davul-Klarnet-Trompet-Trampetten oluşan birleşim şekilleriyle açıklanmıştır. Zeybek oyunlarına eşlik eden çalgı takımlarında zurna sayısının birden fazla olması durumunda ana ezgiyi çalan zurnanın dışındaki icracıların dem tutması değişmez bir gelenektir. Bu bölümde Ötme Bülbül, Koca Ümmet, Bergama Bengisi, Somali zeybek oyunlarının müzik notaları, dem zurna için notaları ve ritim notaları örnek olarak verilmiştir. Genellikle kadın eğlencelerinde kadın icracılar tarafından oluşturulan ince saz çalgı takımlarına da yine bu başlıkta yer verilmiştir.

Onbirinci başlıkta, İzmir geleneksel zeybek oyunları repertuarı içerisinde yaygın olarak oynanan ve Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Türk Halk Oyunları Bölümü Türk Halk Oyunları uygulama derslerinde öğretilen, Harmandalı Zeybeği, Arpazlı Zeybeği, Yalabık Zeybeği, Sebai Zeybeği, Somali Zeybeği, Koca Ümmet Zeybeği, Süslü Jandarma Zeybeği, Ötme Bülbül Zeybeği, Hürmüz Zeybeği, Şu İzmir'den Çekirdeksiz Nar Gelir oyunlarının adım analizleri, müzik notası, ritim notası ve hareket notasyonu örneklenmiştir.

İzmir ili zeybek oyun ve müziklerinin özelliklerini detaylı bir şekilde ortaya koyan bu çalışma; tarihi derinlik, etnik kültür ve coğrafi yaygınlık açısından Anadolu geleneksel kültürünün aydınlatılmasına yönelik çalışma yapmak isteyen araştırmacılara kaynaklık edecektir.